

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто проблему використання потенціалу позааудиторної діяльності педагогічних коледжів у контексті проблеми виховання толерантності студентів. Розглянуто сенситивність раннього юнацького віку щодо виховання толерантності. Схарактеризовано головні завдання виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів, а саме: розширення знань щодо сутності поняття «толерантність» та якостей толерантної особистості: розвиток емпатії; прагнення до діалогічного спілкування; формування вмінь щодо виявлення гуманності, терпимості, доброзичливості, чуйності, співпраці, взаємодії; вміння знаходити способи попередження та вирішення конфліктів.

Проаналізовано сутнісні характеристики позааудиторної діяльності у закладі вищої освіти. Вивчено досвід роботи педагогічних коледжів щодо виховання толерантності у студентів та виявлено проблеми, які ускладнюють залучення студентів до позааудиторної діяльності, а саме: показний характер значної кількості виховних заходів; другорядне ставлення викладачів і студентів до позааудиторної діяльності; нерівномірність залучення студентів до позааудиторної діяльності; неврахування різниці у вікових та індивідуальних особливостях студентів першого і випускного курсів; недотримання тісного зв'язку між аудиторною та позааудиторною діяльністю; використання шаблонних форм проведення позааудиторної діяльності; перетворення позааудиторної діяльності на епізодичні заходи розважального характеру; відсутність методичних рекомендацій із проблеми виховання толерантності у зазначеного вище контингенту студентів. Визначено педагогічні умови виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності, а саме: методична підготовка наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; змістове і методичне забезпечення процесу виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; залучення студентів педагогічних коледжів до соціально-культурної діяльності, спрямованої на виховання толерантності.

Ключові слова: толерантність, виховання толерантності, рівні вихованості толерантності, педагогічні коледжі, студенти, педагогічна толерантність, позааудиторна діяльність, потенціал.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В умовах реформування системи освіти та глобалізації суспільства особливої актуальності набуває проблема виховання толерантності у молодого покоління.

У цьому аспекті актуальності набуває проблема виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів, оскільки майбутні педагоги мають виявляти такі якості, як терпимість під час спілкування з учнями, батьками, колегами; гуманність, доброзичливість, чуйність, милосердя тощо.

Нормативним підґрунтям до розв'язання зазначеної проблеми є Закон України «Про вищу освіту» (2016), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), у яких акцентується увага на пріоритетності виховання толерантності у молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. У ході наукового пошуку встановлено, що питання толерантності розглядаються в працях сучасних філософів (М. Бабія, Р. Валітової, Ю. Іщенка, В. Лекторського, В. Пісоцького, Л. Скворцова та ін.); соціологів (В. Гараджі, С. Маковецького, О. Швачко та ін.); психологів (О. Асмолова, Г. Балла, І. Беха, С. Бондиревої, Д. Колесова, С. Максименка, В. Ситарова та ін.).

Проблема виховання толерантності у майбутніх учителів знайшла відображення у дослідженнях (Ю. Гордієнко, Р. Кострубана, Ю. Котелянець, І. Кривошапки, Ю. Тодорцевої та ін.).

Різні аспекти організації позааудиторної діяльності набули висвітлення у працях (О. Бартків, С. Вітвицької, О. Гаврилюк, Л. Делінгевич, О. Казьмерчук, М. Марачковської, О. Севастьянової та ін.).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас, поза увагою дослідників залишився такий аспект, як використання

потенціалу позааудиторної діяльності педагогічних коледжів у контексті виховання толерантності студентів. Отже, виникає суперечність між значним потенціалом позааудиторної діяльності педагогічних коледжів та її фрагментарним використанням у процесі виховання толерантності у здобувачів вищої освіти.

Мета статті – розглянути проблему використання потенціалу позааудиторної діяльності педагогічних коледжів у контексті проблеми виховання толерантності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У статті 28 Закону України «Про вищу освіту» зазначається: «Коледж – заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що проводить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої професійної (професійно-технічної) та/або фахової передвищої освіти». Статус коледжу отримує заклад освіти (структурний підрозділ закладу освіти), в якому ліцензований обсяг підготовки здобувачів вищої освіти бакалавра та (або молодшого бакалавра) становить не менше 30 відсотків загального ліцензованого обсягу» (Про вищу освіту, 2016).

Станом на початок 2018 року в Україні функціонують 30 педагогічних коледжів.

Ранній юнацький вік, до якого належить більшість студентів педагогічних коледжів, є сенситивним для виховання толерантності, оскільки є вирішальним етапом становлення світогляду; характеризується засвоєнням суспільних норм і функцій (Канішевська, 2011, с. 5); виявленням інтересу до інших людей, їхніх поглядів, ціннісних орієнтацій, поведінки; активізацією пошуку власної національної ідентичності.

У той же час, ранньому юнацькому віку властиві хворобливе самолюбство, підвищена недовірливість та імпульсивність поведінки, юнацький максималізм (Школьна, 2018, с. 65).

Зазначимо, що виховати толерантність у майбутніх педагогів може лише толерантний викладач.

Дослідниця Т. Варенко характеризує наступні ознаки феномена «педагогічна толерантність»: цілі-цінності (формуються на основі усвідомлення самоцінності кожної особистості, включення педагогічної толерантності до системи індивідуальних цінностей, наявності мотивації до її засвоєння); знання-цінності (пов'язані з уявленнями особистості про суть педагогічної толерантності та

особливості її прояву); уміння-цінності (забезпечують дієвий аспект педагогічної толерантності); відносини-цінності (забезпечують гуманістичне ставлення до інших учасників педагогічної взаємодії); якості-цінності (сформованість таких професійно необхідних якостей, як щирість, доброзичливість, тактовність, емпатія тощо) (Варенко, 2011, с. 15).

На думку Г. Безюльової, Г. Шеламової, педагогіка толерантності передбачає: культуру спілкування як розуміння іншого при діалозі, як взаєморозуміння та співпереживання; толерантне мислення як основа пізнання індивідуальності людини, її потреб, цінностей, поглядів, переконань та різноманітних форм виявлення в процесі спілкування, що дозволяють виховувати особистісні якості індивіда, трансформуючи їх у бік емпатії, взаємоповаги, почуття партнерства. До основних принципів «Педагогіки толерантності» науковці відносять: співпрацю за довірою, психологічну екологію, правову культуру, «право на відмінність» (Безюльова, & Шеламова, 2003, с. 86–87).

Головними завданнями виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів є: розширення знань щодо сутності поняття «толерантність» та якостей толерантної особистості; розвиток емпатії; прагнення до діалогічного спілкування; формування вмінь щодо виявлення гуманності, терпимості, доброзичливості, чуйності, співпраці, взаємодії; вміння знаходити способи попередження та вирішення конфліктів.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що більшість студентів педагогічних коледжів виявили низький рівень вихованості толерантності – 39,5 %; середній рівень – 33,6 %; високий рівень – 26,9 % студентів.

Однією з причин низького рівня вихованості толерантності у студентів педагогічних коледжів є недостатнє використання можливостей позааудиторної діяльності.

Дослідниця Г. Овчаренко розглядає позааудиторну діяльність закладів вищої освіти як соціокультурне середовище, яке створює умови для саморозвитку, соціальної самоідентифікації особистості та реалізації нею своїх природних задатків і здібностей (Овчаренко, 2005).

Пристаємо до думки М. Школьної, яка зазначає, що суттєвими характеристиками позааудиторної діяльності є те, що вона, по-перше, здійснюється в позааудиторний час, стосується сфери вільного часу; по-друге, відрізняється від навчальної діяльності за змістом та принципами організації (ненормованість та індивідуальний характер) (Школьна, 2018, с. 67).

Аналіз досліджень О. Марачковської дозволяє стверджувати, що позааудиторна діяльність у

зкладах вищої освіти виконує різноманітні функції, серед яких: аксіологічна (формування у студентів особистісно значущих цілей, ціннісних орієнтацій); інформаційно-освітня (сприяє засвоєнню, розширенню і поглибленню знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти); мобілізаційно-регулятивна (забезпечує процес мобілізації та подальшого розвитку емоційних і вольових якостей особистості); компенсаторна (сприяє формуванню у студентів віри в самих себе, задоволенню потреби в досягненні успіху у майбутній професійній діяльності); корегуюча (дає можливість скеровувати вплив навколишньої дійсності завдяки виробленим і прийнятим нормам у закладі вищої освіти, конкретному студентському колективі); розважальна (спосіб звільнення від напруженої пізнавальної діяльності під час теоретичного навчання); творча, що є способом реалізації та подальшого розвитку емоційних і вольових якостей особистості (Марачковська, 2010).

Позааудиторна діяльність у педагогічних коледжах ґрунтується та загальнонаукових принципах: добровільності, гуманізму, цілісності та різноманітності, суспільної значущості, співтворчості; полікультурності та толерантності; педагогічної спрямованості.

Основними видами позааудиторної діяльності є: суспільно-політична (участь у роботі органів студентського самоврядування; співпраця з молодіжними організаціями; членство у виборчих кампаніях в закладах вищої освіти); художньо-естетична (участь у роботі літературних, театральних, танцювальних, музичних гуртків, КВК тощо); науково-дослідна (робота в науковому товаристві; наукових гуртках; участь в наукових конференціях тощо); трудова (робота у волонтерському загоні; суспільно корисна праця; різні види комерційно-трудова діяльності тощо); фізкультурно-спортивна (активна участь у спортивних секціях, гуртках тощо); історико-культурна та етнографічна (участь у фольклорних експедиціях, в національно-культурних гуртках та об'єднаннях тощо) (Севастьянова, 2005, с. 70–72).

Позааудиторна діяльність має певний потенціал щодо виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів.

По-перше, включення студентів педагогічних коледжів у позааудиторну діяльність створює можливості для неформального спілкування у малих групах, що сприяє розвитку емпатії; виявленню таких рис толерантної особистості як-от: терпимість, доброзичливість, гуманність, чуйність.

По-друге, у процесі позааудиторної діяльності з'являється можливість для здійснення цілеспрямованої роботи з виховання толерантності у зазначеного вище контингенту здобувачів вищої

освіти. Провідну роль у вихованні толерантності у студентів педагогічних коледжів належить куратору студентської групи (проведення годин наставника студентської групи, дискусій, диспутів, вирішення проблемних ситуацій).

По-третє, використання різноманітних видів позааудиторної діяльності сприяє задоволенню потреби у спілкуванні з однолітками, що «...дозволяє організовувати різноманітну і поліфункціональну комунікацію молоді» (Школьна, 2018, с. 67).

По-четверте, у процесі позааудиторної діяльності у наставників студентських груп з'являється можливість здійснювати систематичний моніторинг рівнів вихованості толерантності у студентів.

По-п'яте, позааудиторна діяльність значно розширює межі навчальної діяльності, надає можливість щодо використання різноманітних форм і методів виховання толерантності у студентів, що дозволяє розвивати в них вміння взаємодіяти, співпрацювати та вступати в діалогічне спілкування; знаходити способи попередження та вирішення конфліктів.

Таким чином, використання потенціалу позааудиторної діяльності створює можливості щодо виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення досвіду роботи педагогічних коледжів щодо виховання толерантності у студентів дозволило виявити проблеми, які ускладнюють залучення студентів до позааудиторної діяльності: показний характер значної кількості виховних заходів; другорядне ставлення викладачів і студентів до позааудиторної діяльності; нерівномірність залучення студентів до позааудиторної діяльності; неврахування різниці у вікових та індивідуальних особливостях студентів першого і випускного курсів; недотримання тісного зв'язку між аудиторною та позааудиторною діяльністю; перетворення позааудиторної діяльності на епізодичні заходи розважального характеру; відсутність методичних рекомендацій із проблеми виховання толерантності у зазначеного вище контингенту студентів. Переважна більшість наявних проблем можуть бути усунені педагогічними засобами, а саме: організацією методичної підготовки наставників студентських груп до виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; розробленням та впровадженням змістового і методичного забезпечення процесу виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів; залученню студентів педагогічних коледжів до соціально-культурної діяльності, спрямованої на виховання толерантності.

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо експериментальну перевірку педагогічних умов виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності.

периментальну перевірку педагогічних умов виховання толерантності у студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності.

Список використаних джерел

1. Безюлева Г.В., Шеламова Г.М. Толерантность: взгляд – поиск – решение. Москва: Вербум, 2003. 168с.
2. Варенко Т.К. Виховання педагогічної толерантності майбутніх вчителів на основі аксіологічного підходу: автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.07 Харків, 2011. 20 с.
3. Гаврилюк О.О. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи: автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2007. 22 с.
4. Закон України «Про вищу освіту». 2016. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page6> (дата звернення : 09.09.2019)
5. Канішевська Л.В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позааудиторній діяльності : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2011. 512 с.
6. Марачковская О.Л. Воспитание поведенческой гибкости будущих организаторов-методистов в системе внеаудиторной работы университета : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Тирасполь, 2010. 234 с.
7. Овчаренко Г.Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2005. 22 с.
8. Севастьянова О.А. Позанавчальна діяльність у ВНЗ у контексті нової освітньої парадигми. *Освіта Донбасу*. 2005. № 2. С. 70–73.
9. Школьна М.С. Виховання соціальної зрілості студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2018. 297 с.

References

1. Beziulëva, H.V., Shelamova, H.M. (2003). Tolerantnost: vzglihat – poysk – reshenye. [Tolerance: look – search – solution]. Moskva : Verbum. (rus).
2. Varenko, T.K. (2011). Vykhovannia pedahohichnoi tolerantnosti maibutnikh vchyteliv na osnovi aksiolohichnoho pidkhotu [Education of pedagogical tolerance of future teachers on the basis of axiological approach]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Kharkiv. (ukr).
3. Havryliuk, O.O. (2007). Formuvannia komunikativnoi kultury maibutnikh uchyteliv zasobamy pozaaudytornoi roboty [Formation of communicative culture of future teachers by means of extracurricular work]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Kirovohorad. (ukr).
4. Zakon Ukrainy "Pro vyshhu osvitu" 2016 [Law of Ukraine «Pro vyshhu osvitu» 2016]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page6> (date of appeal: 09.09.2019) (ukr).
5. Kanishevska, L.V. (2011). Teoretyko-metodychni osnovy vykhovannia sotsialnoi zrilosti starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ u pozaurochnii diialnosti [Theoretical and methodological bases of education of social maturity in high school students of boarding schools in extracurricular activities]. (Abstract of Thesis of Doctor of Pedagogical Sciences). Kyiv. (ukr).
6. Marachkovskaya, O.L. (2010). Vospitanie povedencheskoy gibkosti buduschih organizatorov-metodistov v sisteme vneauditornoy roboty universiteta [Education of behavioral flexibility of future organizers-methodologists in the system of extracurricular work of the university]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Tyraspol. (rus).
7. Ovcharenko, H.E. (2005). Pedahohichni umovy sotsializatsii studentiv mystetsko-pedahohichnykh spetsialnostei u pozanavchalnii diialnosti [Pedagogical conditions for socialization of students of arts and pedagogical specialties in extracurricular activities.]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Luhansk. (ukr).
8. Sevastianova, O.A. (2005). Pozanavchalna diialnist u VNZ u konteksti novoi osvithoi paradyhmy [Extracurricular activities at universities in the context of a new educational paradigm]. *Osvita Donbasu*. № 2. (ukr).
9. Shkolna, M.S. (2018). Vykhovannia sotsialnoi zrilosti studentiv ahrarnykh koledzhiv u pozaaudytornii diialnosti [Education of social maturity in students of agricultural colleges in extra-curricular activities]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Uman. (ukr).

Іванна Таргоний. К вопросу об использовании потенциала внеаудиторной деятельности педагогического колледжа в контексте проблемы воспитания толерантности студентов

В статье рассматривается проблема использования потенциала внеаудиторной деятельности педагогических колледжей в контексте проблемы воспитания толерантности студентов. Рассмотрена сензитивность раннего юношеского возраста по воспитанию толерантности.

Охарактеризованы основные задания воспитания толерантности у студентов педагогических колледжей, а именно: углубление знаний о сущности понятия «толерантность» и качеств толерантной личности; развитие эмпатии; стремления к диалогическому общению; формирование умений по выявлению гуманности, толерантности, доброжелательности, отзывчивости, сотрудничества, взаимодействия; умения находить способы предупреждения и разрешения конфликтов.

Осуществлен анализ сущностных характеристик внеаудиторной деятельности в учреждениях высшего образования. Изучен опыт работы педагогических колледжей по воспитанию толерантности у студентов; выявлены проблемы, которые затрудняют привлечение студентов к внеаудиторной деятельности, а именно: показательный характер значительного количества воспитательных мероприятий; второстепенное отношение преподавателей и студентов к внеаудиторной деятельности; неравномерность привлечения студентов во внеаудиторную деятельность; игнорирование разницы в

возрастных и индивидуальных особенностях студентов первого и выпускных курсов; отсутствие тесной взаимосвязи между аудиторной и внеаудиторной деятельностью; использование шаблонных форм ее проведения; превращение внеаудиторной деятельности в эпизодические мероприятия развлекательного характера; отсутствие методических рекомендаций по проблеме воспитания толерантности у вышеуказанного контингента студентов.

Определены педагогические условия воспитания толерантности у студентов педагогических колледжей во внеаудиторной деятельности, а именно: методическая подготовка наставников студенческих групп по воспитанию толерантности у студентов педагогических колледжей; содержательное и методическое обеспечение процесса воспитания толерантности у студентов педагогических колледжей; привлечение студентов педагогических колледжей к социально-культурной деятельности, направленной на воспитание толерантности.

Ключевые слова: толерантность, воспитание толерантности, уровни воспитанности толерантности, педагогические колледжи, студенты, педагогическая толерантность, внеаудиторная деятельность, потенциал.

Ivanna Tarhonii. To the question of utilizing the potential of extra-curricular activities of pedagogical colleges in the context of studying student tolerance

The article deals with the problem of using the potential of extra-curricular activities of pedagogical colleges in the context of the problem of education of student tolerance. The sensitivity of early adolescence to the cultivation of tolerance is examined. The main tasks of education of tolerance in students of pedagogical colleges are characterized, namely: expansion of knowledge regarding the essence of the concept of «tolerance» and quality of tolerant personality; development of empathy; aspiration for dialogical communication; developing skills to identify humanity, tolerance, benevolence, responsiveness, cooperation, interaction; ability to find ways to prevent and resolve conflicts.

Essential characteristics of out-of-class activity in higher education are analyzed. The experience of work of pedagogical colleges on education of tolerance in students is studied and problems that complicate the involvement of students in extracurricular activities are identified, namely: the demonstrative nature of a considerable number of educational activities; secondary attitude of teachers and students to extra-curricular activities; uneven involvement of students in extracurricular activities; disregarding the difference in age and individual characteristics of first and final year students; failure to maintain close links between auditorium and extracurricular activities; use of template forms of carrying out extra-auditory activity; transformation of out-of-class activity into occasional entertainment activities; lack of methodological recommendations on the problem of education of tolerance in the above contingent of students. The pedagogical conditions of education of tolerance at students of pedagogical colleges in out-of-class activity are defined, namely: methodical preparation of mentors of student groups for education of tolerance at students of pedagogical colleges; substantive and methodological support of the process of education of tolerance in students of pedagogical colleges; involvement of students of pedagogical colleges in socio-cultural activities aimed at fostering tolerance.

Key words: tolerance, education of tolerance, levels of education of tolerance, pedagogical colleges, students, pedagogical tolerance, extracurricular activities, potential.